

رسانس خیابانی خوانشی بر تولید فضای اجتماعی، با تأکید بر تریالتیک لوفور جغرافیای مورد واکاوی «سبزه‌میدان زنجان»

عیسی پیری^۱
لیلا هاشمی^۲

چکیده

با ورود اندیشه‌های مدرنیته و نوگرایی، کالبد شهری شاهی بر تجربه تلخ مدرنیزاسیون نافرجام شد. این بی‌سرانجامی بخصوص در شهرهای جهان سوم نمود بیشتری یافته و منجر به افول کیفیت زیست انسانی در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیبایی‌شناختی گردید. پژوهش پیش رو تأثیرات روند رو به تزاید گونه‌های متنوعی از نو پردازی‌های شهری را در بُعد اجتماعی به چالش می‌کشد همان‌طور که برجسته‌ترین گونه‌ی حیات انسانی در پرداختن به امور انسانی «شهر» است؛ بنابراین شهریت شهر ممکن است به‌واسطه‌ی هنجارها یا ناهنجاری‌های انسانی تکریم یا شکسته شود. فضاهای شهری متأثر از ناهنجاری‌های انسان‌ساز غالباً گرفتار روح نامدنی در کالبد مدنیت هستند. از این رو رسانس در فضاهای شهری بخصوص خیابان که مهم‌ترین عرصه‌ی برخوردی شهروندی است، در تلاش است تا ناهنجاری‌های ناشی از مدرنیسم ناتمام مسلط بر فضاهای همگانی را با تولید فضاهای مدنی انسان‌منا برطرف سازد. در واقع رسانس خیابانی پاسخی بر چگونگی کشف، تقویت و آشکارسازی روابط اجتماعی در یکی از مهم‌ترین قرارگاه‌های رفتاری شهر است که به‌عنوان ابزاری استراتژیک قادر به تولید و بازتولید فضاهای اجتماعی در شهر است. با عنایت بر اینکه سبزه‌میدان هم به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین قرارگاه‌های شهر زنجان تحت تأثیر مدرنیزاسیون نا اندیشیده قرار گرفته است، تجدید حیات و تولید فضاهای انسانی علاوه بر فضاهای تجاری اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. این مطالعه با تکیه بر اندیشه‌ی تولید فضای لوفور تحلیلی کیفی در راستای تصدیق تأثیرگذاری شاخص‌های اجتماعی بر محدوده بخش مرکزی شهر (سبزه‌میدان) است که با ارائه مدلی کیفی با کمک نرم‌افزار Maxqda در نهایت وجود پتانسیل‌های بالقوه اجتماعی در محدوده را تأیید می‌کند.

واژگان کلیدی: فضا، رسانس خیابانی، تولید و بازتولید فضا، زنجان، Maxqda

مقدمه

متعاقب انقلاب صنعتی، مدرنیسم به‌عنوان بزرگ‌ترین جنبش تأثیرگذار در تحولات شهر و شهرنشینی، دنیای مدرن متأثر از عصر روشنگری مطرح شد و در نتیجه‌ی معماری‌ها و طراحی‌های برانگیخته از آن، سیمای شهرها دگرگون شد. از آنجایی که شهرنشینی نوعی شیوه زیست است بنابراین؛ کاربردهای مدرنیسم هر چه سریع‌تر عرصه‌های شهری را تحت تأثیر قرار دادند در همین راستا پارسی پور و توانا (۱۳۹۲) شهرنشینی را تحت تأثیر نگرشی فلسفی به همراه برنامه و طرحی خاص از نتایج این جنبش بر پایه‌ی قدرت، خرد و تکنولوژی می‌دانند (محمودی پاتی و بلوری، ۱۳۹۷: ۲). گرچه اندیشه‌های نوگرایی شیوه‌های نوینی را در زندگی شهری و روزمرگی شهروندان ارائه دادند؛ اما با سلطه‌ی بی‌حد و حصر تکنولوژی بر کالبد شهر و پیاده‌سازی روش‌های تکنوکراتی در برنامه‌ریزی‌ها و طراحی‌های آن، فضا و عملکردهای اجتماعی به‌عنوان ادراکی مشترک، عرصه‌ای برای حضور انسان، فرصتی برای تعامل و تجربه‌ی روزمرگی، تضعیف و حتی در مواردی حذف شدند. در واقع به‌واسطه‌ی مدرنیزاسیون ناخشنود کالبد شهر گرفتار تنش‌های اقتصادی، اجتماعی

^۱. استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زنجان (نویسنده مسئول)

و محیطی شد keles (۲۰۱۲) تنش‌های محیط شهری را از یک سو در ارتباط با یکدیگر و از سوی هم به ماهیت دوگانه اقتصادی _ محیطی و تنش‌های اجتماعی مرتبط می‌داند (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵). امروزه تأثیر شگرف اندیشه‌های مدرنیسم در آرا و افکار بزرگان طراحی و برنامه‌ریزی شهری و شهر اندیشان به‌عنوان پارادایمی در برنامه‌ریزی‌ها و طراحی‌های شهرهای بزرگ و کوچک بروز نمود تا جایی که دیوید هاروی (۱۹۸۹) در کتاب «وضعیت پسا مدرنیته» مدرنیسم را از سال ۱۸۴۸ به این سو یک پدیده کاملاً شهری با مسائل بگرنج تجربه‌شده مانند رشد انفجاری جمعیت، صنعتی شدن و مکانیزاسیون رو به تزاید، مهاجرت‌های روستایی، افزایش جنبش‌های سیاسی و انتظام بخشی مجدد به محیط مصنوع انسانی معرفی می‌نماید (پارسی پور و ضیاء توانا، ۱۳۹۱: ۸). تولید و بازتولید فضاهای اجتماعی در شهرهای مدرن و پسامدرن به جهت نیل به اهداف توسعه‌طلبانه شهری و در فراسوی دستیابی بر آرمان‌شهرهای تکنوکراتی و اجرای طرح‌های بلند پروازانه ی مدرنیستی به فراموشی سپرده شدند. تضعیف پراکسیس‌های اجتماعی به‌عنوان عملکردهای انسانی پذیرفته‌شده به‌صورت عرف در جامعه مدنی، نمود اتومبیل محوری مطلق، اغتشاشات بصری و بی منظری و مهم‌تر از همه فقدان مقیاس انسانی در تولید و بازتولید فضا همچنان مسئله مندی شهرهای کنونی است. مدرنیسم در شهر زنجان نیز به‌واسطه خیابان‌کشی‌ها و تحولاتی منطبق با رویکردهای شهرسازانه هوسمان در فرانسه به وقوع پیوسته است طبق این برنامه‌ریزی تطبیقی تغییرات فیزیکی در هسته شهر، شکل اجتماعی و تصویر فضایی آن را بر هم‌ریخت و شکاف عمیقی بین محله‌های سنتی مرکز شهر و کالبد پیرامونی آن ایجاد نمود. برنامه‌ریزی‌های نا اندیشیده علاوه بر تخریب بافت کهن و بناهای به‌جامانده از دوران قاجار، منجر به افول ارزش‌های اجتماعی و نیز تضعیف تعاملات اجتماعی این بخش شد از نظر تقوایی و همکاران (۱۳۹۳) این تحولات در شکلی از برنامه‌ریزی سنتی در قالب طرح‌هایی که تأکید بیش‌از‌حد بر اهداف کالبدی و کارکردی داشته‌اند تا اهداف و ارزش‌های اجتماعی _ اقتصادی (بابایی اقدام و همکاران، ۱۳۹۵: ۲) خود را نشان می‌دهند. مدرنیسم سبزه میدان زنجان خوانشی است ناتمام از دیالکتیک سخت سنت و تکنولوژی این همان بازنمایی تقلیدی است که برنامه‌ریزی‌ها برای اتومبیل ماهیت و نقش دسترسی خیابان را پررنگ‌تر از کارکرد اجتماعی _ فرهنگی آن نمود و موجب تزلزل خودانگیزگی اجتماعی محدوده شد از سوی هم تولید و بازتولید فضای اجتماعی را در آن به‌عنوان فضایی برای انسان نه خودرو به تأخیر انداخت. در ادامه ی رفتاری‌های ناشی از مدرنیسم موضوع اصلی ما فضا و معضل فضا است که مسائل حوزه شهری و مسائل زندگی روزمره (مصرف برنامه‌ریزی‌شده) را جزئی از خود قرار می‌دهد و جای معضل صنعتی شدن را گرفته است اما مجموعه اولیه مسائل را از بین نبرده است روابط اجتماعی که قبلاً بودند هنوز هم هستند مسئله جدید بازتولید آن‌ها است (عبد اله زاده، ۱۳۹۵: ۱۳۰) که ما با آن روبرو هستیم اکنون این پژوهش به‌منظور تجدید مطلوبیت قلمروهای باز شهری با تفسیر چگونگی تولید فضای لوفور، رنسانس خیابانی را به‌عنوان ابزاری در تولید و بازتولید فضاهای اجتماعی انسان محور مطرح می‌کند درحالی‌که می‌کوشد راهبردهایی را با عنوان استراتژی‌های رنسانس مینا در راستای تولید و بازتولید فضا به نفع انسان ارائه دهد؛ زیرا به گفته آرنست^۱ انسان سازنده و فضای نمود است و در خاص بودگی بی‌همتایش در سخن و عمل نمود می‌یابد (علیا، ۱۳۹۴: ۳۱۴) درنهایت این مطالعه به دنبال آشکارسازی تأثیر رنسانس خیابانی بر تولید فضا بر مبنای تریالتیک لوفور و تداوم حیات اجتماعی محدوده مورد مطالعه و تبیین روابط بین شاخص‌ها و مؤلفه‌های تعریف‌شده ی فضا در محدوده ی سبزه میدان می‌باشد.

پیشینه پژوهش

فضا شرط لازم برای بقای بیولوژیکی است (سلیمانی و سلیمانی، ۱۳۹۶: ۷۰) در همین راستا و به جهت اهمیت فضا و فضاهای کالبد اجتماعی شهر همواره مطالعات گسترده ایی انجام گرفته است. در مطالعه‌ای که از سوی شیعه و دیگران تحت عنوان «تدوین چارچوب نظری منظر شهری به کمک نظریه تولید فضا و نیروهای مؤثر بر منظر شهری» انجام گرفت با استفاده از تحلیل محتوی و تلفیق نظریه ی لوفور سعی کرد به‌واسطه ی نیروهای مؤثر بر منظر و در یک ارتباط پدیدارشناسانه نیروهای مؤثر بر نشانه‌شناسی منظر شهری را تعریف نمایند که سرانجام سه دسته از این نیروها که شامل نیروهای کردار فضایی، بازنمایی فضایی و فضای بازنمایی می‌شوند

¹ Hannah Arendt

(شیعه و همکاران ۱۳۹۵: ۱). مطالعه ای از سوی معتقدی و صالحی (۱۳۹۵) با عنوان «فضامندی در نظریه‌های اجتماعی» انجام گرفت که با پرداختن به مقوله‌ی فضا و فضامندی اجتماعی و تحلیل فضا آن را به‌عنوان عنصری ضروری در توسعه دانش معرفی می‌نماید و در ادامه بایان نظریه‌های مختلف در مورد فضا و چگونگی درک، بازنمایی و تصور آن، فضا را به‌طور هم‌زمان ابعادی مادی، ادراکی و زیستی دانسته در واقع درک فضا را درک و فهم دنیای اجتماعی می‌داند که نهایتاً برداشت خود انسان است و از سوی این پژوهش بررسی فضا را واکاوی روابط متقابل بین انسان و محیط طبیعی ندانسته بلکه محیط انسان‌ساخت و روابط اجتماعی بین آن‌ها موردنقد قرار می‌دهد (معتقدی و صالحی، ۱۳۹۵: ۱۲). «تولید فضای شهر در دیالکتیک سه‌گانه^۱ی لوفور^۲ و پارادایم شهریت مامفورد با تحلیل اقتصاد رانتهی شهرهای ایران» مطالعه‌ای دیگر است که توسط محمودی (۱۳۹۷) انجام شد و فرآیند اجتماعی تولید فضا را در سه بخش، روال فضایی، بازنمودهای فضایی و فضاهای بازنمودی تحلیل نمود و به این شکل ترتیب فضا را محصولی اجتماعی می‌داند که ناشی از روابط انسان‌ها باهم است درحالی‌که نظر مامفورد در تشریح شهر و تولید فضا را در دو بعد هسته و پوسته، یا ظرف و مظروف بررسی می‌کند که در بعد فیزیکی یا هسته، شهر محل استقرار آدمی برای رفع نیازمندی‌ها و مظروف را پویایی، تحول و تغییر شکل جامعه مدنی دانسته است (محمودی، ۱۳۹۷: ۳-۱). در مطالعه‌ای دیگر از سوی بهروز و همکاران با عنوان «پارادایم‌های هستی‌شناسی فضا و نسبت آن با شناخت‌شناسی معماری» با توجه به نظر هنین^۳ و با در نظر گرفتن طرح بنتام؛ فضا به‌مثابه‌ی ابزاری در جهت ایجاد تغییرات اجتماعی است (بهروز و همکاران ۱۳۹۳: ۹) که در نتیجه منجر به درک رابطه بین مجموعه‌های کالبدی- فضایی با الگوهای اجتماعی و در واقع شناخت‌شناسی فضا می‌شود. ابعاد ادراکی، مادی و زیستی محدوده مطالعاتی ماتریالیسم بازار، ایدئولوژی مسجد سید و فضای زیسته، با تجربیات متفاوت از ابژکتیو فضا بر سوژکتیویته‌ی شهروندان مقولاتی فضایی بر تولید فضا و فضامندی اجتماعی هستند. از سوی مطابق سه‌گانه لوفور، روال فضایی در تقویت پیشران‌های بازار، بازنمودهای فضا در مسجد و فضاهای بازنمودی را می‌توان در آنجایی که شهروندان مداوم در حال تجربه‌ی فضا هستند (پیاده راه) یافت از آنجایی که فضا ابزاری است برای ایجاد تغییرات اجتماعی بنابراین؛ رسانس خیابانی هم می‌تواند ابزاری در راستای تولید و بازتولید فضاهای اجتماعی انسان‌محور محدوده مطالعه باشد.

مبانی نظری

فضا و تولید فضا

فضا در همه جای اندیشه مدرن هست جامه‌ای است برتن نظریه، برای مثال در نظریه‌های ادبی نوعی گرداننده متن است که برای گونه‌های کاربردی استفاده می‌شود و در انسان‌شناسی ابزاری برای پرسیدن، اما در رسانه امری برای نشان دادن یک تغییر زیبایی‌شناختی است (گرنک و ثریفت، ۱۳۹۴: ۱۳) البته بنا بر آنچه اشمیت^۴ (۲۰۰۸) بیان می‌کند «فضا به‌خودی‌خود وجود ندارد» بلکه فضا تولید می‌شود. از سوی الدن^۵ (۲۰۰۴) فضا را ساختی ذهنی و مادی می‌داند که امکان درک واژه سومی رابین واژه‌های درک شده و تصور شده با عنوان «امر زیسته» را فراهم می‌آورد (محمودی و صومی، ۱۳۹۷: ۳). درحالی‌که لوفور تریالتیکی را بر فضا متصور است و آن را نه عینی و نه ذهنی بلکه فرآورده‌ای اجتماعی- سیاسی می‌داند (لوفور، ۱۳۹۶: ۷۹) و بر تاریخ‌مندی فضا و زمان اصرار می‌نماید فضای زیسته^۶ لوفور حاصل روابط اجتماعی و تعاملات انسانی است از این‌رو است که فویرباخ^۷ انسان پرکتیکال را هم تافتی از روابط اجتماعی می‌داند (لوفور، ۱۳۹۶: ۱۰۴) در واقع لوفور بشریت را عمل اجتماعی می‌داند که کار می‌آفریند و چیزهایی تولید می‌کند (عبد اله زاده، ۱۳۹۵: ۱۰۹). از سوی هم

¹ Triple dialectic

² Henry Lefebvre

³ Hymen

⁴ Schmidt

⁵ Elden

⁶ Living space

⁷ Feuerbach

پافشاری لوفور بر تأثیر متقابل مؤلفه‌های متفاوت در تولید فضا، لزوماً کنشگری‌ها و پویای اجتماعی را هم شامل می‌شود (لوفور، ۱۳۹۶: ۱۱۶). در این راستا ادوارد سوجا^۱ نیز به تأسی از لوفور فضا را یک محصول اجتماعی معرفی می‌کند در واقع منبع مولد تفسیر فضا درک این نکته است که فضا به لحاظ اجتماعی تولید می‌شود و به‌مانند جامعه در اشکال محتوایی و مجموعه روابط و گروه‌ها وجود دارد وی معتقد است که تولید اجتماعی فضا نمی‌تواند به‌طور کامل از فضای فیزیکی و شناختی جدا باشد؛ بنابراین تفسیر مادی فضا را بر قضایایی چون یک محصول اجتماعی، نتیجه و پیامد عینی کنش و رابطه‌ی اجتماعی، نشان‌دهنده‌ی چگونگی ساخته‌شدن و رابطه اجتماعی، تفسیری بر وجود تضاد و ستیزی در فرآیند یا همان شکل‌گیری عینی شدن فضا و درنهایت قلمرویی رقابتی برای تولید و بازتولید است (افروغ، ۱۳۹۴: ۵۵). در آرای لوفور تولید فضا در تصور^۲ و واقعیت تنها در همین اواخر و اساساً در سیتی و تاریخی شدن و اوربانیزاسیون فراگیر جامعه رخ می‌دهد به‌واقع فضا اجتماعی است که درگیر اختصاص دادن مکان‌های تصرف‌شده به روابط اجتماعی و بازتولید یعنی روابط بیوفیزبولوژیکی بین جنس‌ها، سازمان‌ها و خانواده است به عقیده وی فضا همواره فضای حال است، تمامیتی جاری همراه با پیوندها، ارتباطات و با کنش‌ها، لوفور برای فضا واقعیتی که خاص خودش است و در شیوه‌ی تولید جامعه کنونی تبلور می‌یابد، اختصاص می‌دهد (لوفور، ۱۳۹۶: ۲۳-۳۳). بحرینی فضا را در مفهوم عمومی آن با چشم‌اندازهایی به شکل خیابان‌ها، پارک‌ها و میدان‌ها می‌شناساند و ارتباط میان این مکان‌ها و فعالیت‌های مرئی میان آن‌ها را در جذابیت و عملکرد بهتر این فضاها مؤثر می‌داند در این رابطه درحالی‌که افروغ فضا را عنصر لاینفک و ساختمان‌شدن زندگی اجتماعی می‌داند و آن را جدا از جامعه و روابط اجتماعی تصور نمی‌کند (محمدی و شارع پور، ۱۳۹۷: ۶) بنا بر آنچه مریفیلد^۳ می‌گوید، لوفور می‌کوشد فضای اجتماعی را با کنکاش درونی و در ظاهر پیچیده کردن، از پرده‌ی ابهام بیرون کشد و شرح دهد. این مطالعه هم رنسانس خیابانی را ابزاری در راستای فضاامندی و ساختمان‌شدن اجتماعی محدوده سبزه میدان شهر زنجان معرفی خواهد کرد.

مفهوم خیابان

از آنجایی که شهر در گذر زمان جایگاه زیست انسانی^۴ بوده است، خیابان شهر همواره به‌عنوان مهم‌ترین شاهد روزمرگی زندگی شهروندان نقش پراهمیتی را ایفا نموده است. جیکوبز^۵ در کتاب «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی» خیابان‌ها، پیاده راه‌ها و پیاده‌روهایشان را اصلی‌ترین فضاهای عمومی و پراهمیت‌ترین ارگان‌های حیاتی یک شهر دانسته و زشتی خیابان‌ها را زشتی شهر معرفی می‌کند (جیکوبز، ۱۳۹۶: ۲۹). در طول تاریخ برنامه‌ریزی شریان‌های شهری «خیابان» از مهم‌ترین گونه‌های طرق مواصلاتی که همواره از اهمیت ساختاری و عملکردی بالایی برخوردار است، بوده است. نخستین خیابان خودآگاه^۶ در قبرس از هزاره ششم قبل از میلاد در کیروکتیا^۷ احداث شد. همچنین وجود خیابان‌هایی سنگ‌فرش با قدمت ۱۷۵۰-۱۹۰۰ قبل از میلاد در شهرهای ترکیه مانند بیجه سلطان^۸ بدون تردید شواهدی بر برنامه‌ریزی‌های خیابانی هستند (3 : Lillebye, E.1996) بنام‌ترین خیابان ساخته‌شده با این مشخصات فضایی خیابان قزوین است که در دوره شاه‌تهماسب صفوی به هنگام انتقال پایتخت (دارالسلطنه) ایجاد شد، اگرچه از خیابان‌های دوران صفوی به‌عنوان مسیرهای تفرجی که بعدها زمینه‌ساز توسعه شهری شدند یاد می‌شود، اما خیابان داخل شهر در مفهوم عنصری اساسی در کالبد شهری، نوآوری دوران صفوی نبوده است، بلکه در جغرافیای امروزی ایران تأسیس خیابان خارج از باغ برای نخستین بار در تبریز اتفاق می‌افتد (آتشین بار و متدین، ۱۳۹۷: ۶). خیابان به سبک تهران دومین و امروزی‌ترین مفهوم از آن در ایران

¹ Edward Soja

² concept

³ MariField

^۴ سخنی از ارسطو که Asty را شهر و جایگاه زیست انسان می‌دانست؛ و Police پلیس؛ قلعه‌ای در پایین‌دست شهر بود.

⁵ Jacobs

⁶ The street is self-conscious

⁷ Kyrooctia

⁸ Beja Soltan

است که از اواخر قاجار (با ورود اولین اتومبیل) و اوایل دوران پهلوی، با احداث اولین خیابان منتج از نوگرایی مدرنیستی و مطابق با استراتژی‌های اوژن هوسمان^۱ با منظر بلواری سینه‌ی شهرهای کهن را شکافت و از مفهوم اسطوره‌ای و آیینی آن که معبری بیرون آمده از بطن طبیعت بود، گذر کرد. این خیابان با تخریب هویت و اصالت تاریخی شهرها سلطه‌ی خود بر تمام شهرهای به صلیب کشیده شده، نشان داد. از آنجایی که خیابان، مهم‌ترین عنصر کیفی و کمی در تشکیل سازمان فضایی شهر است کیفیت‌های آن همچنین، از طریق برخورد سیستمی، چارچوبی علمی را برای مطالعه و طراحی در اختیار قرار می‌دهد و از سویی خیابان در تفکر سیستمی، خرده سیستمی از شهر متشکل از اجزای مستقلی که در راستای هدفی مشترک که «همان ساخت مفهوم خیابان» می‌باشد، جمع شده‌اند. در ادراک شهری و عملکردهای آن توصیف جایگاه خیابان مکانیزم تولید و فهم شهر و عناصر آن را برای شهروندانش آشکار می‌سازد (آتشین بار و همکاران، ۱۳۹۱: ۵). درحالی که خیابان اشکال کننده‌ی مکان است مکانی برای ساخت نیازهای جدید و رفع نیازهای قدیمی همچنین در معنای کهن، محلی برای عبور، خلق آثار جدید و مشروعیت دادن به دولت یا مشروعیت ستاندن از آن است. برخلاف نظریه‌ی شهرنشینی که زندگی در شهر را عامل پیدایش فلسفه می‌داند، فلسفه‌ی خیابانی، خیابان را ساختار اصلی شهر دانسته که قادر است نیازهای بشری را در درون خود ساماندهی کند (آصف نخعی، ۱۳۸۵: ۱۹-۱۸).

خیابان بخش مرکزی شهر

بخش مرکزی شهر همان هویت دوران زده از بطن تاریخ است که همواره در دیالکتیکی سنگین از تجدد و سنت سعی بر حفظ اصالت نموده است. تعاریف متعددی از شهر اندیشان در مورد بخش مرکزی شهر وجود دارد، سای پامیر^۲ تصویر ذهنی از یک شهر والا را با به‌طور گسترده‌ای به کیفیت قلمروهای همگانی^۳ آن مانند خیابان، بلوارها، پارک‌ها، میدان‌ها، میدانچه^۴ ها و آب کناره‌های^۵ شهر وابسته و وابسته می‌داند. بنا به گفته پامیر از گذشته نیز مرکز شهر محل تمرکز، زندگی اجتماعی و اقتصادی منطقه‌ای بوده است که مردم گرد هم می‌آمدند تا یکدیگر را ملاقات کنند و به تبادل کالا، خدمات، اطلاعات و عقاید بپردازند. به عقیده وی در واقع مرکز شهر، مرکزی فرهنگی مدنی^۶ است که نماد هویتی جامعه شهری است و این کیفیت از شهر را عامل خاطره‌انگیزی و قابلیت زندگی در آن می‌داند (پامیر، ۱۳۹۴: ۲). حال این پژوهش در نظر دارد بایان رویکردی دیگر تحت عنوان رنسانس خیابانی و نوزایی، چگونگی تجدید حیات اجتماعی خیابان بخش مرکزی شهر^۷ را مورد مطالعه قرار داده و در واقع رنسانس خیابانی رویکردی بر تجدید حیات خیابان بخش مرکزی شهر و بازگشتی به دوران باشکوه حضور اجتماعی انسان در مهم‌ترین میعادگاه مدنی شهر خواهد بود.

مفهوم رنسانس و رنسانس خیابانی

واژه ایتالیایی ریناشیمینتو^۸ (رنسانس) واژه ایی فرانسوی و به معنای تولد مجدد^۹ است. بنا به گفته دیویس^{۱۰} (۱۹۴۰) رنسانس^{۱۱} مجموعه پیچیده از تحولات سیاسی، فرهنگی و فکری اروپای سده پانزدهم است. درحالی که گروهی از تاریخ نویسان قرن بیستم آن را افسانه می‌پنداشتند، عده هم رنسانس را زادگاهی برای دنیای مدرن شناساندند. این عصر همان دوره ورود انسان‌محوری در حیات

¹ Haussmann Eugene

² Cyril B. Paumier

³ Public Realm

⁴ Plazas

⁵ Waterfronts

⁶ Civic

⁷ Downtown Street

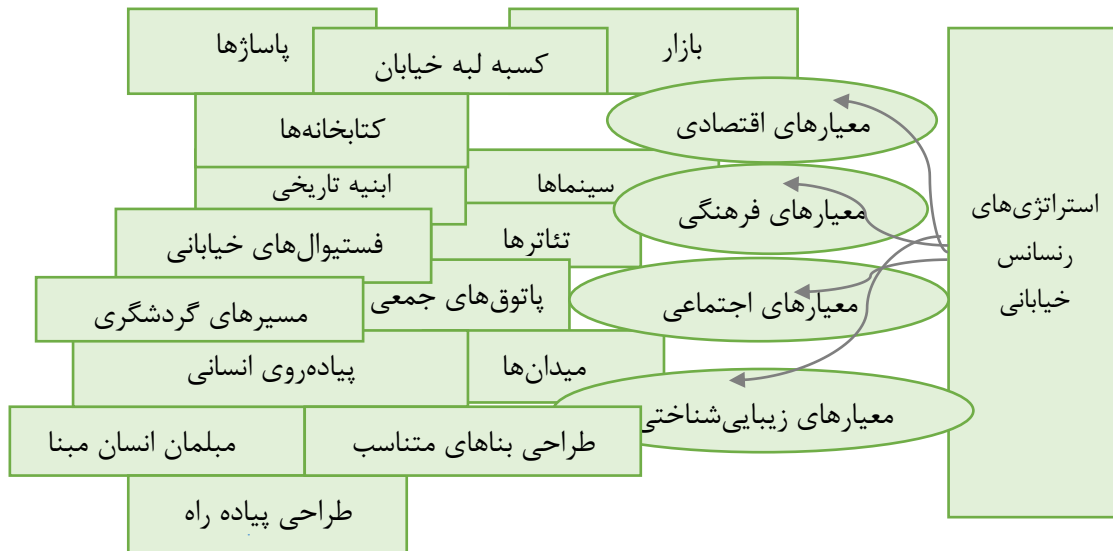
⁸ Rinascimento

⁹ Rebirth

¹⁰ Tony Davies

¹¹ Renaissance

فرهنگی غرب است (زندى و همکاران، ۱۳۹۴: ۴). رنسانس خیابانی^۱ انقلابی است بر سپهر اندیشه تکنو کرات و نخبه‌گرای شهری که بی‌باکانه بر کالبد خسته و بی‌روح شهر می‌تازد و مبتنی است بر ارجمندی کرامات انسانی، جنبش مردم‌سالارانه و اجتماعی _ فرهنگی که سعی دارد از قرون وسطی خیابان‌های نازیباى شهر که معبرى بیش نمی‌باشند گذر کند و منجر به تجدید مطلوبیت بر ابعاد گوناگون ادراکی، عملکردی و زیبایی شناسانه از فضاهای همگانی شهر که می‌تواند خیابان، پیاده راه، میدان و یا گر گاه محله‌ای باشد، شود. از آنجایی که پرداختن به مسئله مندی شهری بدون اندیشیدن بر خیابان‌های شهر امری ناممکن است؛ بنابراین رنسانس خیابانی نوعی خاص بودگی^۲ از فضا است که می‌تواند با تولید مکان برای انسان بازتولیدی از فضاهای اجتماعی داشته باشد و البته می‌تواند پایانی بر آشفتگی‌های دیالکتیکی ناشی از پروژه مدرنیسم ناتمام و نا مدرنیته حاکم بر فضای اجتماعی باشد. از آنجایی که لوفور فضاهای زیسته را واقعیت‌هایی اجتماعی دانسته و فضای اجتماعی را ابژه‌ای بر فراخوان سوژه می‌شناساند، رنسانس خیابانی هم تفسیری است از تثلیث تولید فضا که به عقیده شیلدز^۳ می‌تواند تزی برکنشگری و درک روزمره شهروندان از فضا و آنتی تزی از لحظات زیست شده بر آن باشد. این تجدید حیات می‌تواند در خیابان، پیاده راه، میدانگاه و هر فضای همگانی دیگری تبلور یابد. رنسانس خیابانی با ارائه‌ای استراتژی‌های راهبردی امکان نوزایی در خیابان را فراهم می‌کند. شکل (۱) شمایی از راهبردهای رنسانس مبنا در خیابان است.



شکل (۱) چارچوب مفهومی مطالعه

¹ Street Renaissance

² Specificity

³ Shields

بازخوانی تریالتیک فضا در خیابان

با توجه بر این که شروع روند تحولات فضایی در کالبد شهری، از خیابان‌های اصلی بخصوص خیابان‌های مرکز شهر و بافت کهن نمود عینی داشته است، بازخوانی فضایی^۱ و واکاوی تولید و بازتولید فضا به کمک رسانس خیابانی اجتناب‌ناپذیر است زیرا؛ فضاهای اجتماعی بر یکدیگر رخنه می‌کنند و یا بر روی یکدیگر قرار می‌گیرند و دارای مرزهای محدودکننده متقابل می‌باشند (عبد اله زاده، ۱۳۹۵: ۱۲۷) به همین جهت بازخوانی فضاهای کالبدی شهر (خیابان) از آنچه بوده است فضا و چه بایستی باشد، آن را به تفسیر خواهد کشید. در کانتکست سبزه میدان، پرکتیس‌های فضایی به شکل ماتریالیسم^۲ سرمایه‌داری بازار قیصریه و ایدئالیسم مذهبی مسجد (مسجد عوام، سید) و سلطه‌ی قدرت در ساختمان حکومتی (عمارت ذوالفقاری) و بنای (عوام) رختشوی‌خانه تولید، درک و بازنمایی می‌شود. در نهایت ترکیبی از فضاهای ماتریالیستی _ ایدئالیستی که بازنمایی از تمام فضاها است (فضای زیسته) به واسطه روابط اجتماعی حاکم بر این فضاها «بازتولید» می‌شود. همان‌گونه که افروغ (۱۳۷۶) در «رساله فضا و نابرابری اجتماعی» فضا را سیاسی و البته ایدئولوژیک می‌داند، شهر برای لوفور سه مفهوم مرتبط باهم یعنی فضا، زندگی روزمره و بازتولید روابط اجتماعی را در برمی‌گیرد در واقع هدف لوفور از بیان این سه‌گانگی (تریالتیک) تشریح سیاسی بودن هم پیوندی فضا با زمان است (محمدی و صومی، ۱۳۹۷: ۳). از آنجایی که فضا صرفاً یک محیط ساخته‌شده نیست؛ بلکه یک نیروی تولید و یک سوژه مصرف است (پارکر، ۱۳۹۷: ۶۹). بنابراین؛ بازخوانی فضا در سبزه میدان، حاکی از سلطه بی‌چون و چرای جریان سرمایه، پول و کالا در بازار قیصریه و سیاست‌های حکومتی و هژمونی قدرت در عمارت دارایی و البته بعدها ساختمان شهربانی، در طول دوران است. تولید ماتریالیسم بازار بر دوام خود باقی است در حالی که امروز با توجه به پیامدهای وخیم مدرنیسم ناکارآمد شهری، درک، تولید و البته بازتولید فضاها به دلیل ضعف روابط اجتماعی حاصل از تکنولوژی‌های عقیم خیابانی کم‌رنگ شده است.

داده‌ها و روش‌ها

مطالعه‌ی حاضر تحلیلی کیفی با ماهیت تفسیری و تحلیل محتوایی بر پایه مطالعات میدانی، کتابخانه‌ای و با تأکید بر آرای اندیشمندی چون هانری لوفور می‌باشد. در این راستا با تدوین پرسشنامه‌ی هدفمند نیمه ساختاریافته‌ی باز و از طریق مصاحبه با (۳۰ نفر) پانل‌های هموژن و متخصصان امر (اعضا شهرداری، مهندسين مشاور طرح سبزه میدان و هیئت‌علمی دانشگاهی) عملکردهای ساختاری _ کالبدی و اجتماعی در محدوده کشف شدند و با تکیه بر مؤلفه‌ها و شاخص‌های مشخص شده (جدول ۱) از طریق نت‌برداری‌ها و اطلاعات نوشته‌شده از گفتگوهای مصاحبه‌شوندگان کد واژه‌هایی استراتژیک منتج از داده‌ها به دست آمدند.

¹ Spatial reading

² Materialism مکتبی که اصالت را به ماده می‌دهد و آن را بر امور غیرمادی مقدم می‌داند در نظر ماتریالیست‌ها تنها آنچه در تغییر و تبدل است و در بستر Materialism بشر بیرون است. ماتریالیسم دیالکتیکی که مورد بحث ما است؛ یعنی دانش قوانین زمان و مکان روی می‌دهد، واقعی است و آنچه از چارچوب احساس و لمس عمومی حرکت؛ چه در جهان بیرون و چه در اندیشه آدمی. بدین سان، ماده که به ظاهر بی‌حرکت است، دارای حرکت دیالکتیکی درونی است. این حرکت، عبارت است از بر نهاد (تز) برابر نهاد (آنتی‌تز) که از دیالکتیک میان آن‌ها «به هم‌نهاد» (سنتز) موقت پدید می‌آید.

جدول (۱). مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش

مؤلفه‌ها	شاخص	عنوان		
نفوذپذیری	پاسخ‌دهی محیطی	عملکردهای ساختاری کالبدی		
تنوع				
خوانایی				
انعطاف‌پذیری				
تناسب بصری				
غنای حسی				
رنگ تعلق				
بازار سنتی تجاری لبه خیابان پاساژها	تولید فضای اجتماعی	عملکردهای اجتماعی		
کافه‌های خیابانی سینما تئاتر کتابخانه‌ها نمادهای فرهنگی				
ایجاد پیاده راه			پیاده محوری	انسان‌مداری فضا
موجب ثبات و دیرپایی فضا			حضور پرسه‌زن	
پدیداری گذرا	رویداد مداری			

با کدگذاری شاخص‌ها و بررسی نکته به نکته و خرد کردن متن پژوهش با روندی تحلیلی و طرح پرسش درباره‌ی داده‌ها و پدیده‌ها و بعد دسته‌بندی عبارت‌ها بر اساس واحدهای معنایی کد واژه‌های کشف‌شده با کدگذاری باز، مقوله‌هایی در مفاهیم اصلی ارائه شدند؛ که در جدول ذیل ارائه می‌شود.

جدول (۲). کد واژه‌های به‌دست‌آمده از داده‌های خام منتج از مصاحبه

کد واژه‌ها	داده‌های خام
ترافیک درهم‌پیچیده انسان و اتومبیل، محله‌های تودرتو، گلوگاه محله‌ای، تداخل با واحدهای مسکونی	سبزه‌میدان پتانسیل‌های فضایی زیادی به‌عنوان ورودی‌ها و خروجی‌های اصلی در دسترسی‌های محله‌ای و شریان‌های اصلی شهر دارد و این دالان‌های ورود و خروج این محدوده ورود و خروج این محدوده تسهیل‌کننده‌ی ارتباطات ترافیکی و انسانی هستند.
انواع واحدهای تجاری، صنایع‌دستی چاقوسازی، ملیله‌کاری و...، مواد غذایی، اجناس لوکس، بانک‌ها	سبزه‌میدان چیدمانی از عملکردهای اجتماعی _ فرهنگی و اقتصادی و اشکال مختلفی از فعالیت‌ها در آن به تبلور رسیده است.
چشم‌انداز تاریخی، سازه‌ی آشنای مردم، مشخص‌ترین بنا	نشانه‌های موجود در سبزه‌میدان به‌عنوان هویت تاریخی _ فرهنگی تبلور یافته‌ی
شکل محیط، کالبد معماری و کارکردی	سبزه‌میدان به‌عنوان شبکه‌ی درهم‌تنیده‌ای از مکان‌ها با قابلیت تولید فضای زیسته، می‌تواند از بسندگی دارد و کاربری‌های درهم‌پیوندی و توازن معناداری با کالبد پیرامونی محدوده کارایی دارند.
آنچه آشکار دیده می‌شود، مظلوفی بر گنجایش ظرف	به لحاظ معماری سبزه‌میدان از ویژگی محصوریت و فضا‌مندی در پرسپکتیو چهارچوب‌های عملکردی برخوردار است.
هر چیز خوبی که از محیط فهم شود، درگیری حواس پنج‌گانه با آنچه در فضا هست	این محدوده از پتانسیل‌های قدرتمندی برداشت‌های ادراکی برخوردار است.
فضایی که انسان در آن نفس می‌کشد، جای آشنایی که انسان هست	فضای مختص شهروندان، آنجایی که انسان باید باشد،
فضای تولید روابط، فضای درهم‌آمیخته‌ی هویتی	پذیرش بازار قیصریه به‌عنوان محل تبلور فعالیت‌های اجتماعی شهروندان و نمادی از تعاملات اجتماعی مقبول است.

واحد‌های تجاری لبه سبزه میدان (کسبه خیابان) عامل مهمی در افزایش تعاملات اجتماعی محسوب می‌شوند.	لبه‌ی تعریف‌کننده‌ی محوطه‌ی درونی محوطه‌ی منتج از مدرنیزاسیون
کسبه لبه‌ی سبزه میدان نقطه‌ی عطف اجتماع‌پذیری هستند. نقش پاساژها در ارتقای مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر است.	لبه‌ی تعریف‌کننده‌ی محوطه‌ی درونی محوطه‌ی منتج از مدرنیزاسیون
امکان تبلور رخدادهای روشنی چون آپرا، سینما، تئاتر، کتابخانه و... در محدوده سبزه میدان در رابطه با روزمرگی شهروندان هست.	مکانی بر نفس تازه کردن آشنایی با غریبه‌های آشنا مرکز اطلاع‌رسانی قلمرو ادبیاتی فضا
نمادهای تاریخی به‌عنوان سوژکتیو عینی بر ایماژهای ذهنی شهروندان تأثیر نوستالژیک می‌گذارند	همنوایی سازه و فرهنگ تاریخ هویتی یک نماد فضا، مسیری بر بودن و ماندن، زندگی روی پا، محلی بر دیدن و دیده شدن،
بیشترین تعاملات چهره به چهره در فضای سبزه میدان از طریق پیاده راه کسب می‌شود. طریق پیاده راه بروز می‌یابد. سبزه میدان توالی دراماتیکی و احساس‌برانگیز فضایی و بازنمایی‌های یادمانی است.	فضای مملو از پیاده‌های سرگردان، فضای مردم‌گرا، برخوردهای اجتماعی، شکل‌گیری مقیاس‌های انسانی،
سبزه میدان به‌عنوان شناسنامه با هویت شهر محلی در درک چشم‌اندازهای متعدد انسان‌محوری است.	صندوقچه‌ی یادمانی، تجلی دفتر خاطرات شهروندان

در ادامه در راستای تأثیر رنسانس خیابانی و کشف چگونگی تأثیر استراتژی‌های آن در محدوده سبزه میدان از طریق مقوله‌های منتج از کد واژه‌ها که از طریق کدگذاری محوری به‌دست آمده‌اند در جدول (۳) ارائه می‌شود.

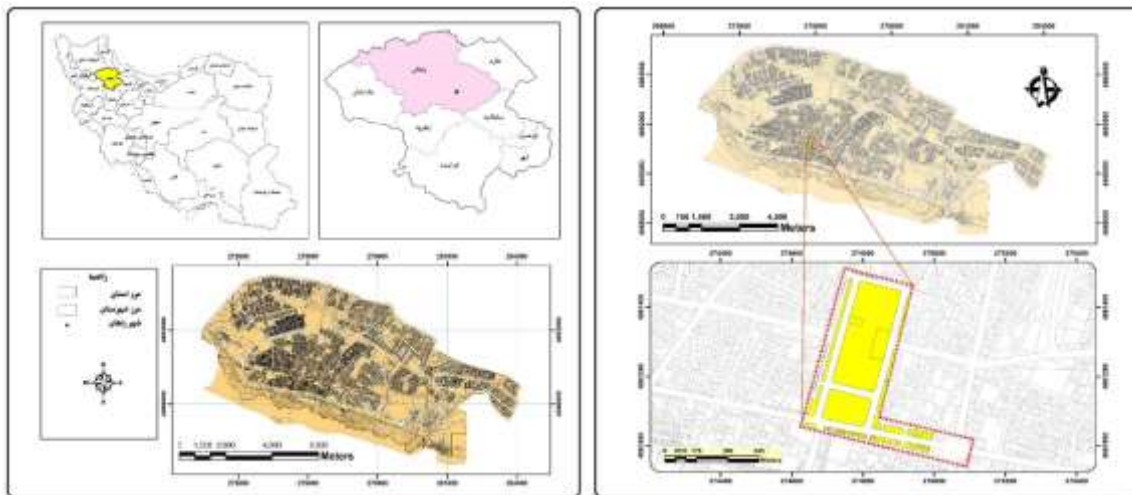
جدول (۳). ارتباط کدها و مقوله‌های منتج به مفاهیم اصلی

ترافیک درهم‌پیچیده انسان و اتومبیل محل‌های تودرتو گلوگاه محل‌های تداخل با واحدهای مسکونی	تقاطع هدایت‌گری اجتماعی گره‌گاه کریدوری برای بن‌بست محل‌های	دعوت‌کنندگی نفوذپذیری درگاه ارتباطی
تجاری پوشاک چاقوسازی، ملبله‌کاری و... مواد غذایی، اجناس لوکس بانک‌ها	پیچیدگی ارگانیک کاربری‌ها اختلاط قلمروها کارایی کاربری‌ها قواره‌های تجاری	تبلور اشکال گوناگون فعالیت‌ها بسندگی
چشم‌انداز تاریخی سازه‌ی آشنای مردم مشخص‌ترین بنا	انعکاس هویتی تاریخ شفافیت قابلیت فهم	ادراک‌پذیری معناداری خوانایی
شکل محیط کالبد معماری و کارکردی	شفافیت فرم و عملکرد تبلور توان‌های بالقوه	قابلیت شکل‌پذیری انعطاف‌پذیری

	{ تراز چشمی تناسب بصری }	{ وضوح عدم بی‌کرانگی }	آنچه آشکار دیده می‌شود مظروفی بر گنجایش ظرف
	{ غنای حسی تجربه پذیری زنجیره‌ی ادراکی }	{ محرک‌های حسی ارزشمند مقیاس درهم‌شکسته حواس }	هر چیز خوبی که از محیط فهم شود درگیری حواس پنج‌گانه با آنچه در فضا هست
تولید فضای اجتماعی	{ راسته‌ی تعاملات معیاری بر اصالت فضا بازار سنتی }	عینیت‌بخش قابلیت‌های انسانی همخوانی ارزش‌های با هویت	فضای تولید روابط فضای درهم‌آمیخته‌ی هویتی
	پیشخوان فضا کسبه لبه خیابان	ویتترین فضای شهر سمبل مدرنیسم	لبه‌ی تعریف‌کننده‌ی محوطه‌ی درونی محوطه‌ی منتج از مدرنیسم
	{ تبلور مدرنیته پاساژها در فضا }	{ محصول شهر مدرن }	بازارچه مدرن مجاور بازار سنتی
	{ کافه‌های خیابانی سینما هنرمندانه‌ی فضا تئاتر کتابخانه }	{ وقفه‌ی خوشایند در ریتم تند روزمرگی تبلور رفتارهای ارتباطی فریم رسانه‌ای فضا }	{ مکانی بر نفس تازه کردن آشنایی با غریبه‌های آشنا مرکز اطلاع‌رسانی قلمرو ادبیاتی فضا }
	{ بازنمایی نمادهای فرهنگی هویت در قالب سازه }	{ خودنمایی سمبلیک سازه در فضا نشانی از دیرینگی }	{ همنوایی سازه و فرهنگ تاریخ هویتی یک نماد }
انسان‌مداری فضا	{ پیاده‌محوری بالاترین حد نقش اجتماعی فراخوانی برای حضور عرصه‌ی تعامل متقابل }	{ بهانه‌ی بر بودن در فضا سرزندگی فضایی ابراز وجود }	{ فضا مسیری بر بودن زندگی روی پا محلی برای دیدن و دیده شدن }
	{ حضور پرسه‌زن بازیگران صحنه }	{ سوژه پرسه‌زن حضور پذیری }	{ فضای مملو از پیاده‌های سرگردان فضای مردم‌گرا با برخوردهای اجتماعی }
	{ رخداد‌های یادمانی رویداد مداری صحنه‌گردانی فضا }	{ جشنواره‌ها، مناسبت‌های نجومی یاد دوران گذشته با نمادهای حال }	{ صندوقچه‌ی خاطرات فستیوال‌ها، جشنواره‌ها تجلی دفتر خاطرات شهروندان }

معرفی بستر پژوهش

زنجان یکی از شهرهای میانه اندام با جمعیت ۵۲۱,۳۰۲ نفر و با زمینه‌های تاریخی و فرهنگی _ انسانی بسیار غنی واقع شده در شمال غرب کشور است. محدوده سبزه میدان (شکل ۲) در منطقه سه و کالبد کهن شهری زنجان، اجتماعی‌ترین بخش شهری باشد.



شکل (۲). موقعیت جغرافیایی شهر زنجان و محدوده مورد مطالعه (سبزه میدان)

سبزه میدان شهر زنجان

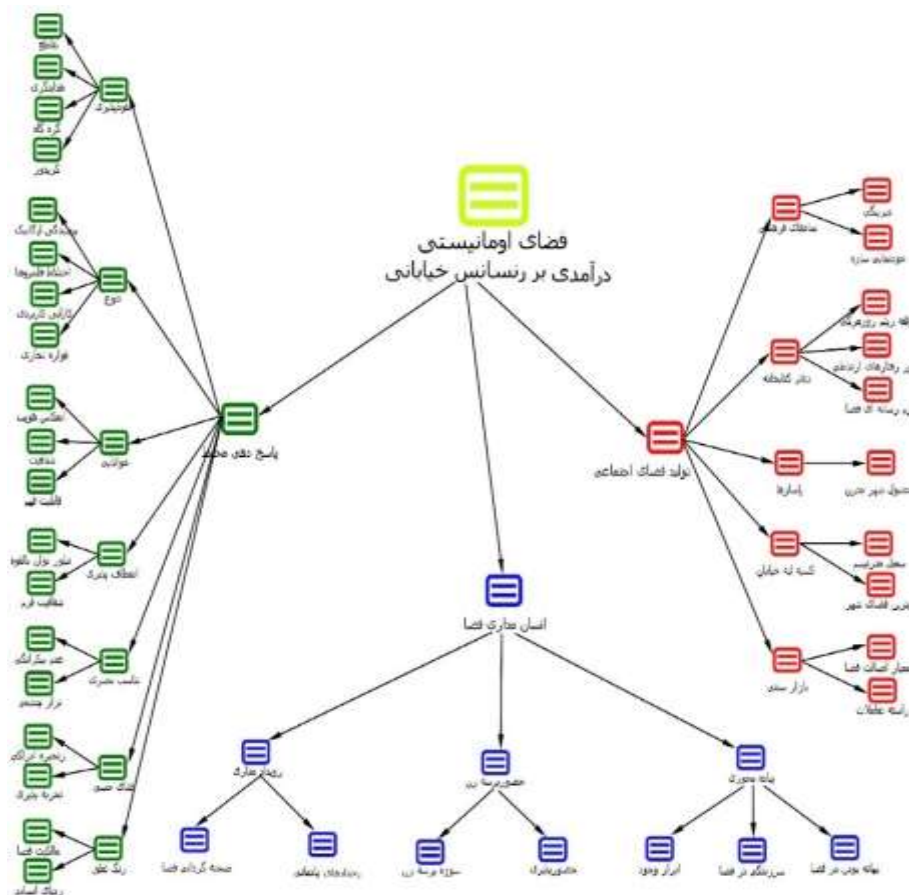
فلسفه وجودی سبزه میدان شهر زنجان یقیناً به دو قرن پیش و با شکل‌گیری مجموعه بازار و محله‌های پیرامونی آن هم‌زمان بوده است، از آنجایی که احداث بازار از زمان قاجار و سلطنت آقا محمدخان (۱۲۰۵) شروع و در زمان فتحعلی شاه (۱۲۱۳) تکمیل شده است؛ بنابراین شکل‌گیری خیابان و محدوده سبزه میدان نیز در همین دوره است (شکوهی زنجان، ۱۳۹۴: ۱۱). سبزه میدان و پیاده راه کنونی به‌عنوان یکی از فضاهای عمومی و مهم‌ترین عرصه تظاهرات فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، سیاسی و تبلور این فعالیت‌ها به‌صورت بازار و کسبه‌ی لبه خیابان، سینماها و مراکز تاریخی _ گردشگری همواره حضوری عمیق در تاروپود فضای ساختاری شهر و کالبد شهری داشته است. درگذر زمان سبزه میدان دیروز در بستر تحولات خیابانی و تغییرات ناشی از رویکرد هوسمانی گذری شد بر حرکت سواره و نقش‌های اجتماعی _ فرهنگی آن روبه‌زوال رفت. کانتکست گذشته‌ی سبزه میدان، پرکتیس‌های فضایی را در اشکال ماتریالیسم سرمایه‌داری بازار قیصریه، ایدئالیسم مذهبی مسجد عوام (سیده)، تسلط قدرت در ساختمان حکومتی (ساختمان دارایی) و عمارت ذوالفقاری تولید، درک و بازنمایی^۲ نمود و درنهایت ترکیبی از فضاهای ماتریالیستی _ ایدئالیستی که بازنمایی از فضای زیسته بازتولید شده به‌واسطه روابط اجتماعی حاکم بود ارائه داد؛ بنابراین خوانش فضا در سبزه میدان، حاکی از سلطه بی‌چون‌وچرای جریان سرمایه، پول و کالا در بازار قیصریه و سیاست‌های حکومتی و غلبه قدرت در عمارت دارایی و البته بعدها ساختمان شهربانی بوده است. درگذر زمان تولید ماتریالیسم بازار بر دوام خود باقی ماند درحالی که با توجه به پیامدهای ناشی از مدرنیسم ناکارآمد شهری درک، تولید و البته بازتولید فضاهای اجتماعی به دلیل ضعف روابط اجتماعی حاصل از مدرنیسم عقیم خیابانی کم‌رنگ شد. این امر نشان می‌دهد که فضا بازتابی از جامعه نیست بلکه خود آن جامعه است و اشکال فضایی ابژه‌هایی دیگر از کنش انسانی هستند که تولید خواهند شد (سوجا، ۱۳۹۷: ۱۵۷). اکنون رسانس خیابانی با ارائه‌ی راهکارهای استراتژیک می‌تواند کلید راهگشایی بر تولید اشکال فضایی و ابژه‌هایی برکنش‌گری شهروندان و نهایتاً بازتولید فضاهای اجتماعی در بخش مرکزی شهر شود.

^۱ آمارنامه‌ی اطلاعات سازمان برنامه‌بودجه استان زنجان، ۱۳۹۸

^۲ Representation

تجزیه و تحلیل داده‌ها

ررسی یافته‌های تحلیل محتوی در راستای نیل به اهداف رنسانس مبنا و تجدید مطلوبیت در حیات اجتماعی سبزه‌میدان با تبیین ویژگی‌های طرح‌واره‌ی اومانستی فضا از طریق مصاحبه و مشاهده نشان می‌دهد که اکثر متخصصان وجود پتانسیل‌هایی بر ارتقای مؤلفه‌های اجتماعی که منجر به تولید و بازتولید فضاهای اجتماعی پویا می‌شود، اتفاق نظر داشته، اما بر مؤلفه‌های خوانایی و مقوله‌های مرتبط با آن، تناسب بصری، غنای حسی و بازار تأکید بیشتری نمودند، این در حالی است که نفوذپذیری و تردد در محدوده را بسی دشوار و با تنگناهای ترافیکی روبرو دانسته و با توجه به مسائلی چون تک هسته ایی بودن شهر، فقدان پارکینگ، بافت قدیمی معابر فرعی، تبدیل اصلی‌ترین خیابان شهر به پیاده راه، یک‌طرفه بودن معابر اصلی و... بازیابی طرح ترافیکی محدوده را جهت روان‌سازی ترافیک هم پیاده و هم سواره الزامی دانستند. نظر متخصصان پاسخگو بر آن است که این محدوده پتانسیل‌های چند کارکردی بودن را داشته و می‌تواند علاوه بر عملکردهای تجاری _ خدماتی کارکردهای فرهنگی _ اجتماعی را هم عهده‌دار شود. ایشان خاطر نشان می‌کنند که سبزه‌میدان به‌موجب قدمت تاریخی و مرکزیت شهری، فضایی منعطف در پذیرفتن نقش‌های گوناگون است که با اعمال طراحی‌ها و برنامه‌ریزی‌های انسان مبنا فضای اجتماعی شهروند طلب تولید خواهد شد درحالی‌که فضای امروز سبزه‌میدان بیشتر تجاری _ خدماتی بوده و کارکرد شبانه هم ندارد؛ بنابراین انقلابی رنسانس محور در تجدید مطلوبیت فضای سبزه‌میدان اجتناب‌ناپذیر است. در آشکارسازی «چگونگی تأثیر تحولات رنسانس مبنا در تولید فضای اجتماعی» نرم‌افزار کیفی Maxqda (شکل ۳) ارائه می‌شود طبق نتایج حاصله، جامعه آماری بر توانمندی‌های قلمرو عملکردی سبزه‌میدان اذعان دارند.



شکل (۳). مدل استخراجی از فضایی انسان محور در دستیابی به رنسانس خیابانی

با توجه به نتایج حاصله آنچه نگرش غالب در سبزه میدان شهر زنجان است رویکردی با مرکزیت اجتماعی، فرهنگی، تاریخی، تفریحی و گردشگری، یعنی همان توجه به کیفیات شهر و بازگرداندن حیات ازدست‌رفته‌ی اجتماعی، تولید و بازتولید فضای انسان مینا است در این طرح نقش‌ها و الگوهای ترافیکی و تسهیل‌کنندگی رفت‌وآمد در مراحل بعدی برنامه‌ریزی‌ها قرار دارند. مطالعه حاضر با ارائه‌ی الگوها و استراتژی‌های رسانس مینا در بازخوانی حیات اجتماعی بخش مرکزی شهر در راستای تولید و بازتولید فضا، قالب‌های پیشنهادهایی مرتبط با محدوده‌ی بلافصل سبزه‌میدان را در جدول (۴) ارائه می‌نماید.

جدول (۳). استراتژی‌ها و پیشنهادها مرتبط با تولید فضای رسانس محور در سبزه‌میدان

استراتژی	زیر مینا	زمینه	راهکارها
استراتژی‌های رسانس مینا کالبدی - زیبایی‌شناختی	عناصر رفاهی - آسایشی	_ اقلیم _ ساماندهی دسترسی‌ها _ پارکینگ _ حمل‌ونقل عمومی _ ایمنی و امنیت	پیروی از برنامه‌ریزی اقلیم خرد؛ توانمندی‌هایی در جهت تعدیل شرایط سخت آب‌وهوایی ممانعت از تداخل‌های سواره و پیاده با عنوان طرح‌های روان‌سازی ترافیک به نفع تردد پیاده اعمال می‌شوند درحالی‌که ترافیک سواره‌ی پیرامونی را هم کنترل می‌کنند. توجه به جزئیات ورود و خروج به محدوده و رفع موانع دسترسی احداث سازه‌های طبقاتی برای اتومبیل‌ها ساماندهی پایانه‌های شهری و ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی‌ها حذف فضاهای متروکه توجه به کیفیت مصالح، کف‌سازی‌ها و ایمنی سازه‌ها
عناصر تداوم‌بخش و اصلاح منظر	_ تشویق به حرکت پیاده _ تجهیز مبلمان _ نورپردازی	در راستای تداوم سرزندگی و نشاط اجتماعی استفاده از نیمکت‌های متناسب با شرایط اقلیمی، تزئینات جذاب و متناسب با فرهنگ شهر، نوآوری در طراحی سطوح زباله‌ها، گلدان‌های تزئینی و استفاده از سبزی‌نگی افزایش زیبایی بصری، عاملی بر تولید زندگی شبانه و ارتقای امنیت فضای شبانه	
استراتژی‌های رسانس فرهنگ مینا	عناصر هویت‌بخش	_ استراتژی حفاظت از میراث _ تشویق صنایع دستی _ توسعه صنعت گردشگری	حفاظت از میراث به‌جامانده به‌عنوان روح عرصه‌های عمومی به‌عنوان برند مکانی شهر، نقش مهمی در هویت بخشی به فضا دارند. عاملی بر توسعه‌ی گردشگری سبزه‌میدان توسعه‌ی فرهنگ و تاریخ شهر زنجان
استراتژی‌های اجتماعی مینا	تولید فضاهای جمعی	_ کافه‌های خیابانی _ ارتقای کمی و کیفی _ کافه‌رستوران‌های مدرن و سنتی _ احیای قهوه‌خانه‌ها _ تجدید حیات سینما و تئاتر شهر	نماد مدرنیته بر مدنیت فضا، وقفه‌ای خوشایند بر ریتم تند روزمرگی انسان‌ها متناسب با هویت و فرهنگ عامه پسند شهر از نوستالژیک‌ترین فضاهای ازدست‌رفته‌ی گذشته، عاملی بر افزایش تعاملات تأثیر مثبتی روانی عاملی بر تقویت و ارتقای ارزش‌های اجتماعی - فرهنگی شهر

نتیجه‌گیری

از آنجایی‌که رسانس خیابانی فرآیندی در مسیر تجدید حیات عرصه‌های عمومی شهر بخصوص خیابان است؛ بنابراین می‌تواند با رویکردهای اقتصادی، فرهنگی، کالبدی - ساختاری و اجتماعی منجر به تجدید حیات اجتماعی و تولید و بازتولید فضاهای جمعی بخش مرکزی شهر گردد. رسانس خیابانی به‌عنوان ابزاری در پیاده‌سازی استراتژی‌های اقتصادی مینا موجب ارتقای توان‌های بالقوه‌ی عملکردی و ارزش‌های مادی و معنوی بازار سنتی به‌عنوان راسته‌ی تعاملات شهری و کسبه لبه خیابان به‌عنوان پیشخوان تجاری شهر مطرح است و اجرای استراتژی‌های فرهنگ مینا نیز در تداوم شفافیت و چشم‌انداز تاریخی سازه‌های فرهنگی با هویت، در جهت حفظ محرک‌های حسی ارزشمند و حذف غریب‌انگی از فضا می‌کوشند این همان «تدوین چهارچوب نظری منظر» است که در تولید فضا و نیروهای مؤثر بر آن در یک ارتباط پدیدارشناسانه از تحلیل محتوی و تلفیق نظریه لوفور «فضامندی» را بیان می‌کند بنابراین؛ استراتژی‌های فرهنگ مینا در تولید و بازتولید فضاهای اجتماعی شهروند طلب به‌عنوان نگرشی غالب در پیاده‌سازی پیش‌ران‌هایی در تبلور انسان‌محوری فضا مؤثر واقع خواهند شد. همان‌طور که در پارادایم هستی‌شناسی فضا، فضا ابزاری برای ایجاد «تغییرات اجتماعی»

است فرآیند اجتماعی تولید فضا با تکیه بر تثلیث لوفور در سبزه‌میدان زنجان نیز با دیالکتیکی از ماتریالیسم بازار به‌عنوان پرکنیس‌های فضایی، مسجد جامع (فضاهای بازنمایی شده) و فضای زیسته، روزمرگی سبزه‌میدان در ارتباط با کنشگری‌های شهروندان به تصویر کشیده می‌شود. در نتیجه فضای سبزه‌میدان همان عنصر لاینفک ساختمان‌شدن اجتماعی از نظر افروغ است و بازخوانی تریالتیک فضا در این محدوده رویکردی با مرکزیت اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و گردشگری یعنی همان توجه به کیفیات شهر و بازگرداندن حیات از دست‌رفته‌ی اجتماعی، تولید و بازتولید فضای انسان‌مبنا می‌باشد.



منابع

- افروغ، عماد (۱۳۷۶)، فضا و نابرابری اجتماعی، مطالعه جدایی‌گزینی فضایی و تمرکز فقر در محله‌های مسکونی، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.
- افروغ، عماد (۱۳۹۴)، *فضا و جامعه فضای شهر و نابرابری اجتماعی*، چاپ اول. نشر علم.
- آتشین بار، محمد، متدین، حشمت اله (۱۳۹۷)، زوال بعد معنایی خیابان در ایران (از دوران باستان تا امروز). باغ نظر شماره ۶۷ صص ۷۱_۸۲ علمی_پژوهشی.
- آتشین بار، محمد، منصوری، سید امیر، شبیانی، مهدی (۱۳۹۱)، نظم عنصر اصلی در تحلیل علمی منظر خیابان. هنر و معماری باغ نظر شماره ۲۳، صص ۹۳_۱۰۲. علمی_پژوهشی.
- آرنت، هانا، ۱۳۹۴، *وضع بشر*، علیا، مسعود. چاپ چهارم. انتشارات ققنوس.
- آصف نخعی، فروزان (۱۳۸۵)، *فلسفه در خیابان (مقدمه‌ای بر پیوند فلسفه با زندگی) خردنامه همشهری* شماره ۱۲. صص ۱۸_۱۹.
- بابایی اقدام، فریدون، مطیع دوست کومله، ابوذر، عطار، محمدمامین، روشن رودی، سمیه (۱۳۹۵)، بررسی رابطه پایگاه اقتصادی_اجتماعی خانوارهای مناطق شهری و جدایی‌گزینی فضایی در شهر تکاب. نشریه علمی_پژوهش جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۲ شماره ۶۵ پاییز ۱۳۹۷، صفحات ۸۱_۶۳.
- بهروز، سید محمد، ضرغامی، اسماعیل، مهدی نژاد، جمال‌الدین (۱۳۹۳)، پارادایم‌های معاصر هستی‌شناسی فضا و نسبت آن با شناخت‌شناسی معماری. علوم اجتماعی، روش‌شناسی علوم انسانی. شماره ۸۱ علمی_پژوهشی.
- پارسی پور، حسن، ضیاء توانا، محمدحسن (۱۳۹۲)، شماره سیزدهم. سال چهارم. صص ۵۶_۷۶. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری.
- پارکر، سیمون (۱۳۹۷)، *نظریه‌ی شهری و تجربه شهری*، تلخایی، حمیدرضا، مهرآیین، فرخ، چاپ یکم بهار ۱۳۹۷. انتشارات تیسرا.
- پامیر، ساسی (۱۳۹۴)، *آفرینش مرکز شهری سرزنده، اصول طراحی شهری و بازآفرینی*، بهزاد فر، مصطفی؛ شکیبامنش، امیر، چاپ چهارم. انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- توان، یوفو، ۱۳۹۶، *فضا و مکان دیدگاهی تجربی*، سلیمانی، رسول، سلیمانی، محسن، نشر پرهام نقش.
- جیکوبز، جین (۱۳۹۶)، *مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی*، چاپ چهارم، پارسی، حمیدرضا، افلاطونی، آرزو، انتشارات دانشگاه تهران.
- زندی، مسلم، یوسفی، محدثه، ممیوند، سودابه (۱۳۹۴)، بازشناسی مؤلفه‌های رنسانس و تأثیر آن در تحولات معماری ایتالیا. سومین کنفرانس مهندسی، معماری، شهرسازی توسعه برنامه‌ریزی شهری. ایران. تهران.
- سوچا، ادوارد (۱۳۹۶)، *پساکالانشهر مطالعات شهرها و مناطق*، خالصی مقدم، نرگس، انتشارات علمی فرهنگی
- شکوهی زنجانی، محمد (۱۳۹۴)، *تاریخ شهر و شهرداران زنجان*. انتشارات شهرداری زنجان
- شیعه، اسماعیل، بهزاد فر، مصطفی، نامداران، احمدعلی (۱۳۹۶)، تدوین چارچوب نظری منظر شهری به کمک نظریه تولید فضا و نیروهای مؤثر بر منظر شهری. *فصلنامه‌ی علمی پژوهشی مطالعات شهری*، شماره بیست و چهارم. صص ۸۱_۸۰.
- گزنک، مایک، ثریفت، نایجل، (۱۳۹۴) *اندیشیدن درباره فضا*، عبد اله زاده، محمود. دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- لوفور. هانری (۱۳۹۶)، *درآمدی بر تولید فضای هانری لوفور*. چاپ یکم. ترکمه، آیدین، انتشارات تیسرا.
- لوفور، هانری (۱۳۹۶)، *ماتریالیسم دیالکتیکی*. چاپ دوم. ترکمه، آیدین، کتاب اندیشه انتشارات تیسرا.
- لوفور، هانری (۱۳۹۵)، *تولید فضا*، ترجمه عبد اله زاده، محمود، چاپ دوم انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- محمدی، بهشته، شارع پور، محمود (۱۳۹۸)، *تأثیر پیاده‌روهای شهری بر حیات اجتماعی جوانان (مطالعه موردی: پیاده‌روهای شهر آمل)*. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، دوره ۸، شماره ۱. صص ۱۷۵_۱۹۷.
- محمدی، مریم، صومی، فاطمه (۱۳۹۷)، بررسی سه‌گانه فضایی لوفور و تحقق فضای زیسته در نمونه میدان بهارستان با تأکید بر مفهوم حق به شهر. اولین همایش ملی رقابت‌پذیری و آینده تحولات شهری.

- محمودی پاتی، فرزین، بلوری، زهره، ۱۳۹۷، بررسی رابطه مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی در محلات پرتراکم (مورد مطالعه: محله اسپه کلا شهر آمل). نشریه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی. سال ۲۲. شماره ۶۶، زمستان ۱۳۹۷، صفحات ۳۰۵_۲۸۱
- محمودی، لقمان (۱۳۹۷)، تولید فضای شهری در دیالکتیک سه‌گانه‌ی لفور و پارادایم شهریت مامفورد با تحلیل اقتصاد رانتهی شهرهای ایران، اولین همایش بررسی چالش‌ها و ارائه راهکارهای نوین مدیریت شهری.
- مشکینی، ابوالفضل، پور طاهری مهدی، نوروزی، مصطفی (۱۳۹۳)، تحلیل شاخص‌های ذهنی کیفیت محیط در بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی محله آب کوه مشهد). نشریه علمی _ پژوهش جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۲۰ شماره ۵۸ زمستان ۱۳۹۵، شماره ۶۵. صفحات ۲۷۹_۲۵۹
- معتقدی، فاطمه، صالحی، پوریا (۱۳۹۵)، نخستین همایش منطقه‌ای معماری، شهر، توسعه (چالش‌ها و راهکارهای مدیریت شهری).
- Lillebye, E.1996. Architectural and functional relationships in street planning: an Historical view. Landscape and Urban Planning 35.85. page3.